

วารสาร มหาจุฬาราชการ

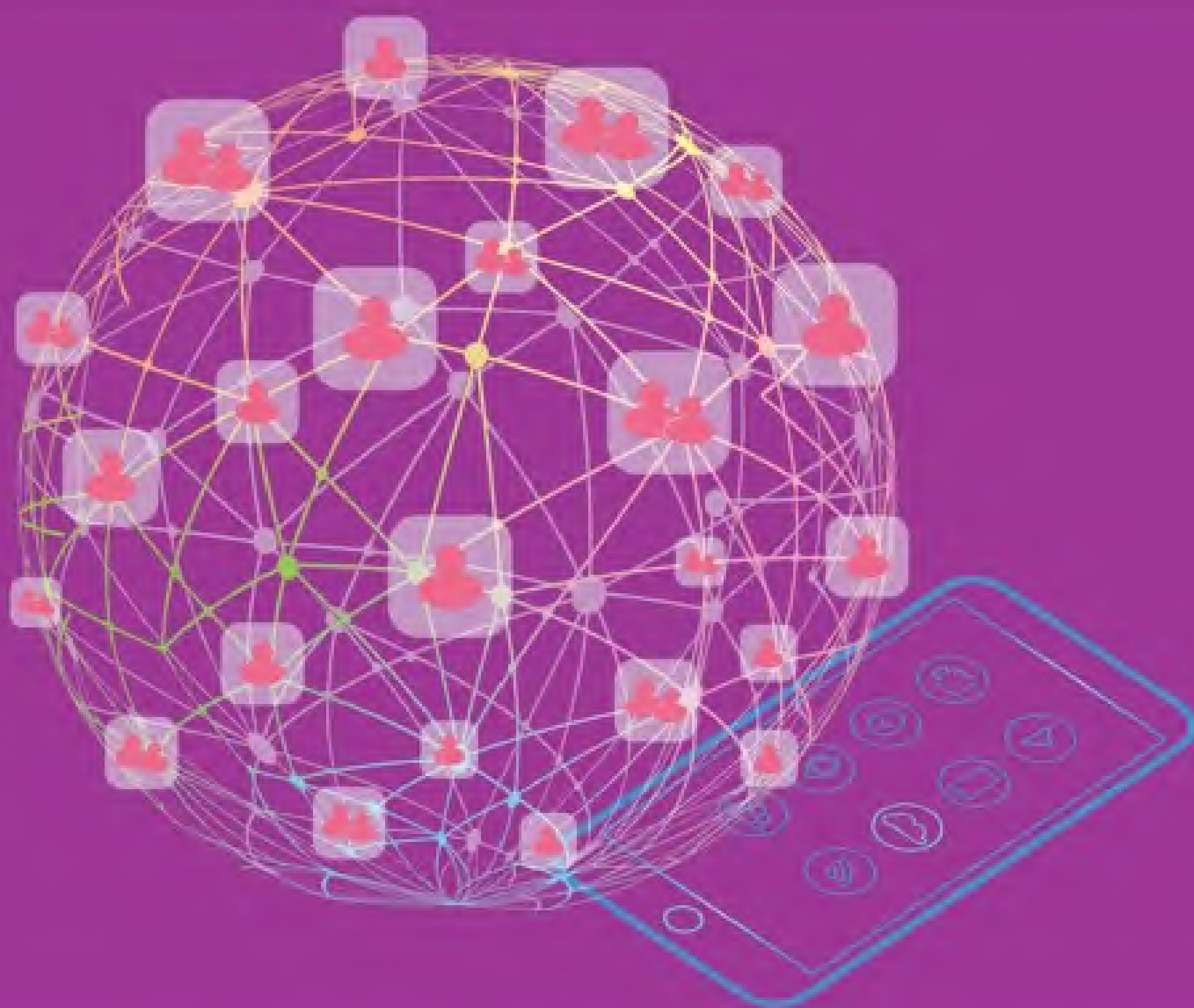
Mahachula Academic Journal

ISSN (Print) : 2408 - 1078

ISSN (Online) : 2651 - 2440

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒

Vol.6 No. 1 January - June 2019

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 2408 1078 (Print)

ISSN : 2651-2440 (Online)

ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒

Vol.6. No.1 January – June 2019

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๖ เดือน (ปีละ ๒ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนา และปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหาสาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อบทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● เจ้าของ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬาราชการ

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

อธิการบดี

พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

พระราชสุตาภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะครุศาสตร์

พระศรีสิทธิมนี

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. โกนิฐ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายสุญา ศิริธัญญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● กองบรรณาธิการ :

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ดร.วีระชาติ นิมอนงค์

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

มหาวิทยาลัยบูรพา

นายคะแนน ปาลิภัทรากูร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายสุภูฐาน สุตาจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาวิทยาลัย (Peer Review)

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร. พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์รังษี สุหนต์

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเสศ

■ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยสร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักษัตย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

มหาวิทยาลัยมหิดล

(๕)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ฦ นคร

ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์

ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

ดร.วันชัย สุขตาม

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พิธีจนอักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส

นายสุภฐาน สุดาจันทร์

นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์

นางสาวสังเวียน พู่เฟื่อง

งานสมาชิก

นายสุภฐาน สุดาจันทร์

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำ

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายพนพล เพ็ญประชุม

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส

● ออกแบบปก

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

นายสินชัย วงษ์จำนงค์

นายเอกลักษณ์ เทพวิจิตร

นายสันทัต จันทร์ทาทอง

นายสมบุญรณ เฟ่งพิศ

- จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาริชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒ ได้รวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบัน ได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้มีคณาจารย์ ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรมและการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนา อันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงาน ได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๒๑ บทความ แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคภาษาไทย มี ๑๙ บทความ และภาคภาษาอังกฤษ ๒ บทความ ในบทความทั้งหมด แบ่งเป็นบทความวิชาการ ๖ บทความ บทความวิจัย ๑๕ บทความ อีกทั้งมีบทวิพากษ์หนังสือซึ่งรายละเอียดบทความต่างๆ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุปดังนี้

บทความวิชาการที่ ๑ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุตามทรรศนะทางอภิปรัชญา” โดย ศ.พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ ราชบัณฑิต เสนอว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุ ๓ ขนาด ในพระไตรปิฎกว่า มีสถานะเป็นความจริงทางปรัญญา (objective truth) เหมือนเอกภพทางดาราศาสตร์หรือไม่ อย่างไร เหตุผลที่ศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้ เพราะนักดาราศาสตร์และนักวิชาการโดยทั่วไปเห็นว่า โลกธาตุ ๓ ขนาดในพระไตรปิฎกเป็นนามธรรม (abstract) เกินไปไม่น่าเชื่อว่า มีอยู่จริงเหมือนเอกภพ ถ้าคำว่า โลกธาตุ หมายถึงโลก (world) หรือ จักรวาล (cosmos) ก็พอเชื่อได้ ผู้เขียนเห็นว่า ความไม่เชื่อในเรื่องนี้กระทบถึงตถาคตโพธิสัทธาของชาวพุทธที่เชื่อว่า เรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพุทธคุณข้อ โลกวิทู (ทรงรู้แจ้งโลก) จึงได้เสนอวิธีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ตามทรรศนะทางอภิปรัชญา

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง “ความเชื่อในพุทธธรรม สถานภาพในสถาบันสงฆ์ และความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย” โดย รศ.ดร.พลศักดิ์ จิรไกรศิริ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผลสรุปของการวิจัยดังนี้ (๑) พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับความเชื่อในหลักการปกครองโดยธรรม วิธีการปกครองโดยธรรมและวิถีชีวิตที่มีธรรมมากกว่าอริยสัจ เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์และกรรมโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีระดับปริยัติธรรมและพรรษาสูง มีแนวโน้มที่จะเน้นความสำคัญของความเชื่อข้างต้นมากขึ้น (๒) พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอำนาจนิยมทั้งด้านหลักการ วิธีการและวิถีชีวิต โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีระดับพรรษาสูง มีแนวโน้มที่จะเน้นหนักความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

มากขึ้น และ (๓) พระมหานิกายมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าพระธรรมยุต(๔) ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับระดับการเน้นหนักเกี่ยวกับความเชื่อในพุทธธรรมค่อนข้างสูง โดยจะสัมพันธ์กับการเน้นในหลักการปกครองโดยธรรม วิธีการปกครองโดยธรรมและวิถีชีวิตที่มีธรรม มากกว่าหลักธรรมอริยสัจ เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์และกรรม (๕) สถานภาพของพระสงฆ์ด้านปริยัติธรรมมีส่วนทำให้พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองทั้งด้านหลักการ วิธีการและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และนิายกับพระสังฆาธิการมีส่วนทำให้พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองด้านวิธีการและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน (๖) สถานภาพของพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางการเมืองกับการเน้นหนักความเชื่อในพุทธธรรม ได้แก่ ปริยัติธรรมและพรหมคถาคือพระนักธรรมและ พระเปรียญกับพระนวกะ พระมัชฌิมะและพระเถระ ที่ยังมีการเน้นหนักความเชื่อในพุทธธรรมมากขึ้น จะยังมีความเชื่อในหลักการ วิธีการและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยมากขึ้น และแบบอำนาจนิยมน้อยลง

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในกรุงเทพมหานคร : ปัญหาและแนวทางการส่งเสริม” โดย รศ.ชวนีย์ พงศาพิชญ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ๒) นักศึกษาที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศต่างกัน มีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นักศึกษาที่มีชั้นปี และการเข้าร่วมกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยต่างกันมีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) การรับรู้ตัวแบบทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา และ ๔) ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา ได้แก่ การขาดความเข้าใจถึงขอบเขตของความรับผิดชอบต่อสังคม การยึดถือประโยชน์ส่วนตัวหรือความสะดวกสบายของตนเอง เป็นสำคัญ และการทำตามตัวแบบที่ไม่เหมาะสม แนวทางการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไป การมอบหมายงาน การเข้มงวดในชั้นเรียน การให้อาจารย์เป็นตัวแบบ การให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา การจัดบรรยาย/อบรม การให้รางวัล และการรณรงค์สร้างสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง “วิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยพระราชรัตนมุนี (บุญเทียม ภาณินโท), ผศ.,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ผลการวิจัยพบว่า (๑) ต้องมีระบบการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Children Center) (๒) ต้องมีพุทธวิธีการสอน ของพระพุทธองค์มี ๔ ประการ

(๘)

คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าคล้ำ และร่าเริง (๓) ต้องมีรูปแบบวิทยาการการสอน ให้ผู้เรียนรู้จักใช้สมอง วิเคราะห์เป็น คิดเป็น ไม่ใช่ท่องจำ (๔) ต้องมีการประยุกต์ทฤษฎีวิทยาการ ไปใช้ในการบริหารจัดการ การเรียนการสอน (๕) ต้องมีระบบการสอนที่เป็นรูปแบบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นการสอนที่เป็นระบบที่นิสิตต้องเรียนวิชาแกนคือวิชาพระพุทธศาสนาและเลือกเรียนวิชาอื่น ๆ ตามสาขาที่ตนเองสนใจ การสอนก็เป็นระบบที่แน่นอน (๖) ต้องมีพุทธวิธีการสอน โดยพระสงฆ์ที่เป็น นิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องได้รับการอบรมพุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ (๗) ต้องมีรูปแบบวิทยาการ หรือกระบวนการขั้นตอนในการเรียนการสอน (๘) ต้องมีการประยุกต์ ทฤษฎีวิทยาการสอน ทำสื่อการสอน สื่อสิ่งแวดลอม สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติที่พระพุทธองค์ทรงใช้สอน แสดงธรรม และทฤษฎีการสอนต่าง ๆ การประยุกต์ทฤษฎีวิทยาการสอน ควรบูรณาการองค์ประกอบ ให้เหมาะสมและกลมกลืนกับทฤษฎี ระบบการสอน พุทธวิธีการสอน ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน รวมถึงปัจจัย สภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละโรงเรียน และชุมชนนั้นๆ

บทความวิชาการที่ ๕ เรื่อง “วิเคราะห์มิลินทปัญหา ว่าด้วยเรื่องทุศีล” โดย ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอไว้ว่า มิลินทปัญหา เป็นคัมภีร์ระดับบวรภคกถาที่แต่งขึ้น โดยอิงเรื่องราวในประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายหลักธรรมและวินัยในพระพุทธศาสนา สำหรับมิลินทปัญหา ข้อที่ว่าด้วยสมณะทุศีล คำถามและคำตอบปัญหาคือนี้อาจเป็นที่ยอมรับได้ในสมัยนั้น แต่เมื่อพิจารณา ด้วยเหตุผลในยุคปัจจุบันนี้ กลับพบว่า คำถามและคำตอบเรื่องนี้ มีลักษณะที่ชวนให้สงสัยได้ เริ่มจาก คำถามที่ไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่า คำว่าทุศีลนั้น หมายถึงทุศีลในระดับใด การตอบคำถามด้วยการให้เหตุผล ว่า สมณะทุศีลยังสามารถรับทานที่ชาวบ้านถวายมาแล้วและก่อให้เกิดอานิสงส์ผลบุญได้นี้ มีลักษณะที่ ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาในพระไตรปิฎก ที่ทรงดำหนิสมณะทุศีลเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า คัมภีร์ มิลินทปัญหานี้ เป็นการยกย่องบทบาทของนักบวช ซึ่งเป็นอุบายวิธีอันหนึ่งที่จะทำให้พระพุทธศาสนา ดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานต่อไป พระเถระในอดีตใช้อุบายวิธีแต่งคัมภีร์สอดแทรกเนื้อหาเรื่องนี้เข้าไป เพื่อยืนยันคุณค่าของการบวช และเป็นการจูงใจให้พุทธศาสนิกชนออกบวชเพื่อช่วยกันสืบต่อพระพุทธ- ศาสนา แต่การให้คุณค่านักบวชมากเกินไป แม้นักบวชนั้นจะกระทำผิดพระวินัยก็ตาม อุบายวิธีนี้ อาจเป็นการทำลายมากกว่าเป็นการรักษาพระพุทธศาสนา

บทความวิชาการที่ ๖ เรื่อง “พิธิยกยอครูบา: ความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงตุง” โดย พระราชเขมากร, ผศ.ดร., รศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เสนอว่า บุญพิธิที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งในเชียงตุง สหพันธ์รัฐแห่งสหภาพเมียนมา คือ พิธิยกยอครู เป็นพิธิ ที่จรรโลงส่งเสริมให้พระพุทธ-ศาสนาเป็นที่ยอมรับในแง่ทางสังคม กล่าวคือ การยกย่องพระภิกษุที่มี

ศีลาจารวัตรที่งดงาม ตามพระธรรมวินัยและเป็นที่ศรัทธาของประชาชนทั่วไปให้เป็นสัญลักษณ์แห่งคนดีของพระพุทธศาสนาและสังคม ซึ่งเป็นพิธีที่เชื่อว่ามีอานิสงส์มากหรือเป็นบุญใหญ่ในชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างมาก ทั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลังความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทของผู้สูงอายุและคนทุกเพศทุกวัย แม้ในรอบ ๑๐ ปี อาจจะมีพิธีนี้หรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อันแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพิธียกยอครูบาทุกครั้งที่เกิดขึ้น โดยมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธียกยอครูบา การเตรียมอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และสามเณร รวมทั้งผู้มาร่วมพิธีตลอดงาน การเตรียมการขึ้นตอนขบวนแห่ในวันที่ยอมรับพระภิกษุที่จะเข้าพิธียกยอครูบา

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “ผลการศึกษากลุ่มเชิงพุทธจิตวิทยาต่อการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการกำกับตนเองของนิสิตโดยใช้โปรแกรม(NLP) ในจิตบำบัด” โดย ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า (๑) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมใช้โปรแกรม (NLP) ในจิตบำบัด การให้การศึกษากลุ่มเชิงพุทธจิตวิทยาส่งผลให้นิสิตที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระดับการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการกำกับตนเองแตกต่างกัน โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย มีระดับการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการกำกับตนเองของนิสิตกลุ่มทดลองในระยะหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าสูงกว่า นิสิตกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๒) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมใช้โปรแกรม(NLP) ในจิตบำบัด การให้การศึกษากลุ่มเชิงพุทธจิตวิทยาส่งผลให้นิสิตที่เป็นกลุ่มทดลอง มีระดับการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการเผชิญปัญหาที่แตกต่างกัน ในระยะก่อนการทดลอง โดยวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ย ระดับการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการกำกับตนเองในระยะก่อนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง พบว่า นิสิตในกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ย ระดับการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและการกำกับตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

บทความวิชาการที่ ๘ เรื่อง “ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๔.๐” โดย ผศ.ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน ดร.วันชัย สุขตาม และสุรศักดิ์ ชะมารัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เสนอว่า ประเทศไทย ๔.๐ ถือเป็นโมเดลสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เพื่อพัฒนาประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อันมีลักษณะของการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อที่จะนำพาประเทศไทยให้สามารถหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำของความมั่นคง และกับดักความ

(๑๐)

ไม่สมดุลของการพัฒนาสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปเป็นประเทศในโลกรุ่นหนึ่งที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมีการขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ ในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ย่อมมีผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการจัดทำบริการสาธารณะระดับท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด โดยในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ได้แก่ การให้บริการด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของประชาชนทั้งในทางกายภาพและจิตใจ และเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการองค์กรบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพราะถือว่าธรรมาภิบาลเปรียบเสมือนเงื่อนไขสำคัญในการปฏิรูปประเทศ เพื่อสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมให้บรรลุสู่ความประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และกลายเป็นประเทศพัฒนาแล้วในที่สุด

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “**คัมภีร์สุจิตตาลังการ : การปวิรรต การแปล และการวิเคราะห์**” โดย ผศ.ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ผลการวิจัยว่า คัมภีร์สุจิตตาลังการ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายเรื่องเกี่ยวกับพระอธิธรรมไว้โดยย่อ เปรียบเสมือนแบบเรียนเร็ว แต่งโดยพระกัลยาณเถระชาวพม่า ฉบับหอสมุดแห่งชาติใบลานเลขที่ ๓๖๘๗/ข/๑-๓ ต. ๑๘ ข. ๒ มี ๓ ผูก มีจัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ ๑๗ หมวด ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ และการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังต่อไป ส่วนการวิเคราะห์การเรียนการสอนพระอธิธรรมในคัมภีร์สุจิตตาลังการบาลีอักษรขอมซึ่งเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในพุทธศักราชได้ ๒๑๗๒ ที่ประเทศพม่ามีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกันกับพระไตรปิฎกที่พระกัลยาณเถระพยายามรักษาพระอธิธรรมแบบดั้งเดิมเอาไว้โดยหยิบเอาคำว่า จิต เจตสิก รูป และ นิพพาน ในพระอธิธรรมปิฎกมาวิเคราะห์โดยไม่เปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระดั้งเดิมของธรรมะเป็นการดัดแปลงไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้อีกด้วย ฉะนั้น คัมภีร์สุจิตตาลังการที่พระกัลยาณเถระได้รจนาตามแนวคัมภีร์พระอธิธรรมปิฎกและคัมภีร์อธิมัตถสังคหะมีเนื้อหาที่จำแนกจัดเป็นต้นโดยประเภทต่างๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปสามารถเรียนรู้พระอธิธรรมได้ง่ายและเร็วขึ้น

บทความวิชาการที่ ๑๐ เรื่อง “**การเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” ในศตวรรษที่ ๒๑ กับการเรียนรู้เชิงพุทธ**” โดย นางธีรดา ขำทอง นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล เสนอไว้ว่า แนวคิด หลักการและกระบวนการเรียนรู้วิธีการสอนน้อยเรียนมาก (Teach Less Learn More-TLLM) คือ การสอนเท่าที่จำเป็น ครูมีหน้าที่เพียงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง คอยสังเกตพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคล อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนตื่นตัว

และเตรียมตัวเรียนตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) ทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดสอนน้อยเรียนมาก คือ ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivist Theory) การเรียนรู้เชิงพุทธที่สอดคล้องกับวิธีการสอนน้อยเรียนมาก คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอยู่ ๓ ประการ คือ ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิเวธ รวมทั้ง ไตรสิกขา สุตะ สังวร สัมมชโย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กัลยาณมิตร ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ และ มรรคมงคล ๘ สอนน้อยของพระพุทธองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น และสอนแตกต่างกันไปตามอุปนิสัยของผู้ฟัง และเพื่อให้ผู้ฟังเรียนรู้ด้วยการฝึกฝนปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ หรือ สถานการณ์ที่พระองค์ได้ออกแบบการเรียนรู้ไว้ให้ ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมาก ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบ “สอนน้อย เรียนมาก” จึงคล้ายคลึงกับการเรียนรู้เชิงพุทธ ที่เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center) ตรงกับการเรียนแบบ “วิปัสสนาธุระ”

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐” โดย ดร.กนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม จากการวิจัยพบว่า ผลการวิจัยปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนใหญ่ อายุ ๓๑-๓๕ ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นผู้สอบบัญชีหรือผู้ช่วยผู้สอบบัญชีในสำนักงาน Non Big 4 ที่ไม่ตรวจสอบบริษัทมหาชนจำกัด ระยะเวลาในการปฏิบัติงานน้อยกว่า ๓ ปี รายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาท โดยให้ความสำคัญต่อปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกในระดับมาก โดยสูงสุด ด้านวัฒนธรรม รองลงมา ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองรัฐบาล กฎหมาย ตามลำดับ ปัจจัยที่เกิดจากบริษัทผู้สอบบัญชีมีความสำคัญในระดับมาก โดยสูงสุด ด้านนโยบาย รองลงมา ด้านโครงสร้างองค์กรและด้านขนาดตามลำดับ และผลวิจัยคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ อยู่ในเกณฑ์ระดับมาก โดยสูงสุด ด้านจรรยาบรรณรองลงมา ด้านทักษะในการสื่อสารกับบุคคล และด้านทักษะความรู้ ความเชี่ยวชาญ ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาปฏิบัติงาน มีผลต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ แตกต่างกัน ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม มีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ โดยมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ ได้ร้อยละ ๒๙.๙๐ และปัจจัยที่เกิดจากบริษัทผู้สอบบัญชี ได้แก่ ด้านขนาด ด้านนโยบายมีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ โดยมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในยุคนไทยแลนด์ ๔.๐ ได้ร้อยละ ๘๑.๑๐

(๑๒)

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “**วัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีผลต่อ ผู้บริโภคตามหลักจิตปรมัตถ์**” โดย พระมหาสันติราษฎร์ ฆานสนติ นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของกลุ่มวัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์มี ๔ ประเภท คือ วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ วัจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด และ วัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก โดยวัจนกรรมที่พบมากที่สุด ได้แก่ วัจนกรรมการจูงใจ ในด้านผลของวัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อผู้บริโภคพบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๗.๐๐ มีความรู้สึกต่อวัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ในระดับเฉยๆ หรือปานกลาง ชื่นชอบวัจนกรรมการเตือน และการให้ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานพบว่า การรับชมโฆษณาทางโทรทัศน์ของประชาชนที่ต่างกัน จะมีผลต่อความรู้สึกต่อวัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่ต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และรายการโทรทัศน์ช่องที่รับชมบ่อยที่สุดที่ต่างกัน จะมีผลต่อความรู้สึกต่อวัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ไม่ต่างกัน ในด้านอภิสลจิตพบว่า ประชาชนมีโลภมูลจิต (ชื่นชอบ) ดวงที่ ๘ มากที่สุด มีโทสมูลจิต (ไม่ชื่นชอบ) เป็นส่วนน้อย และมีโมหมูลจิต (ข้อสงสัยและฟุ้งซ่าน) เป็นส่วนน้อย, ในด้านผลต่ออภิสลจิต พบว่า ประชาชนมีมหากุศลจิตดวงที่ ๕ มากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง “**การปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาขันธ ๕ ของพุทธศาสนิกสตรีไทย**” โดย ดำรงจิตโทณิง สุขาดา พระเชียนทอง ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ ผลการศึกษาพบว่า การพิจารณาขันธ ๕ เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ด้วยสภาวะจิตที่ไปรู้ชัดสภาวะลักษณะของขันธ ๕ ที่อิงอาศัยกันในการบรรเทาธรรมชาติของชีวิต ซึ่งเป็นไปไม่ได้สำหรับบุคคลทั่วไปจะพิจารณาเห็นชัดได้ในระยะเริ่มต้นการปฏิบัติจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักปฏิบัติธรรมที่สำคัญ คือสติปัฏฐาน ๔ และในการปฏิบัติธรรมของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกรณีศึกษาผู้ได้รับการยกย่องไว้ในเอตทัคคะ พบว่า อุบาสิกาปฏิบัติธรรมด้วยการเจริญสมาธิในขณะที่ฟังธรรมแล้วเจริญปัญญาด้วยการพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและดับไปของสังขาร และภิกษุณีส่วนใหญ่ปฏิบัติธรรมด้วยการเจริญสมาธิที่แตกต่างกันตามอุปนิสัยแล้วเจริญปัญญา โดยมีหลายรูปปรากฏว่า ได้เจริญสมาธิแล้วเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ และในภิกษุณีที่มีหลักฐานปรากฏถึงวิธีการเจริญปัญญาจะเป็นการปฏิบัติโดยการพิจารณาขันธ ๕ สำหรับการปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาขันธ ๕ ของพุทธศาสนิกสตรีไทย เป็นการปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาขันธ ๕ ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ตามแนวการสอนของวิปัสสนาจารย์ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และทำให้สามารถบรรลุธรรมได้หากปฏิบัติอย่างถูกต้อง

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “พุทธบูรณาการการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจนครบาลสายไหม” โดย ร้อยตำรวจเอกสมเกียรติ ชุมพล ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจด้วยหลักพุทธธรรม แบ่งออกเป็น (๑) การส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ โดยส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจมีเมตตาต่อเพื่อนร่วมงาน มีความสงสารคิดช่วยเหลือให้พ้นจากทุกข์ มีความยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่นและวางใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรม (๒) การส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ โดยส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจมีความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบในการทำงาน และมีการทบทวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (๓) การส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการบริการด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจรู้จักการให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนร่วมงาน กล่าวคำสุภาพไพเราะ มีการประพฤติเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย (๔) การส่งเสริมประสิทธิภาพด้านความประพฤติปฏิบัติตนด้วยหลักพละ ๕ โดยส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจมีความศรัทธาในความคิด เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว มีวิริยะอุตสาหะในการปฏิบัติหน้าที่และเพียรทำความดี มีสติควบคุมเมื่อ มีอารมณ์ไม่ปรารถนามากระทบและสกดกั้นกิเลส มีสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ฟุ้งซ่านไขว่เขว มีความรอบรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่หลงมกมาย เมื่อข้าราชการตำรวจนำหลักธรรมทั้ง ๔ หมวด มาบูรณาการใช้ในการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจจะทำให้ การส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจนั้น มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทความวิชาการที่ ๑๕ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาครูมืออาชีพในสังคมไทยปัจจุบัน” โดย นางสาวสุพจี สุภาพ นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอไว้ว่า “ครูมืออาชีพ” ต้องเป็นครูที่มีความรอบรู้วิชาการที่ตนเองได้ศึกษามาทุกด้าน ยอมรับความคิดเห็น หรือความรู้ใหม่ รู้จักพัฒนาตนเอง รวมทั้งพัฒนาภูมิหลังตนเองให้มีคุณลักษณะส่วนตัวที่เหมาะสม สามารถถ่ายทอดสิ่งที่รู้ให้กับผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียน สามารถทำงานร่วมกับครู ชุมชนและสังคมได้ มีการดำรงชีวิตอย่างมีวินัย เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ มีความรักศรัทธา และยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ ซึ่งครูผู้สอนทุกคนควรจะต้องทบทวนตัวเองและประเมินตนเอง เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นครูมืออาชีพ เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ (ฉบับแก้ไข พ.ศ.๒๕๔๕) ซึ่งให้ความสำคัญและถือว่าครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และได้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ครูเป็นบุคลากรวิชาชีพหลักด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งต้องผ่านการควบคุมเพื่อให้เป็นครูมืออาชีพ มีมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

(๑๔)

บทความวิจัยที่ ๑๖ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสืบสานประเพณีแซนโหมินตาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน” โดย นางสาวเจนจิรา เพชรธาววัฒน์ นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยศิลปากร ผลจากการวิจัย พบว่า คุณค่าและภูมิปัญญาของประเพณีแซนโหมินตา มาจากการแสดงออกเชิงนามธรรม ประกอบด้วย แนวคิดและความสำคัญของประเพณี เชิงรูปธรรม ประกอบด้วย พิธีกรรมและเครื่องเซ่นไหว้ ดังนี้ พิธีกรรมที่บ้าน พิธีกรรมที่วัด และพิธีกรรมส่งวิญญาณ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงคุณค่าด้านจิตใจ ด้านความกตัญญู ด้านความสามัคคี และ ด้านการเสียสละ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ คือ ๑) ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ๒) ผู้นำทางศาสนา ๓) ผู้นำส่วนท้องถิ่น ๔) ผู้บริหารสถานศึกษา ๕) เด็กและเยาวชน และเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ ดังนี้ ๑) เงื่อนไขด้านความรู้ ๒) เงื่อนไขด้านภาวะผู้นำ ๓) เงื่อนไขด้านการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น ๔) เงื่อนไขด้านความร่วมมือจากหน่วยงาน และ ๕) เงื่อนไขด้านการเผยแพร่แลกเปลี่ยน การพัฒนารูปแบบการสืบสานประเพณีแซนโหมินตาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ที่พัฒนาคือ CI-HTSO3 Model ซึ่งมีกิจกรรมสืบสานประเพณีแซนโหมินตา ดังนี้ ๑) แนวคิดของประเพณี (C) ๒) ความสำคัญของประเพณี (I) ๓) พิธีกรรมที่บ้าน (H) ๔) เครื่องเซ่นไหว้ที่บ้าน (O1) ๕) พิธีกรรมที่วัด (T) ๖) เครื่องเซ่นไหว้ที่วัด (O2) ๗) พิธีกรรมส่งวิญญาณ(S) และ ๘) เครื่องเซ่นไหว้ส่งวิญญาณ (O3) ส่วนผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๗ เรื่อง “ผลกระทบของวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการควบคุมภายในของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา” โดย นางสาวศุภสี นัยศิริ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี ตำแหน่งงานในปัจจุบัน คือ เจ้าหน้าที่บัญชี/การเงิน และประสบการณ์การทำงานด้านบัญชี/การเงิน ระหว่าง ๖-๑๐ ปี ผลจากการทดสอบสมมติฐานข้อมูลแบบรวม พบว่า ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมที่เน้นงาน วัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมที่เน้นบทบาท วัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมที่เน้นบทบาทอิสระเฉพาะตัวบุคคล และวัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมแบบเป็นผู้นำแตกต่างกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการควบคุมภายในของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาในประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานได้รับการสนับสนุน โดยสรุป วัฒนธรรมองค์กรส่งผลต่อประสิทธิภาพการควบคุมภายในของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาในประเทศไทยโดยรวม ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการควบคุมภายในขององค์กรมากยิ่งขึ้น และเกิดประโยชน์สูงสุด

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง “กลวิธีการเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์แอ็คชั่นต่างประเทศเป็นภาษาไทย” โดย นางสาวชลิกาญจน์ จันทจำรัสรัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้แปลใช้กลวิธีการใช้ภาษาเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์ ๑๘ วิธีด้วยกัน กลวิธีที่ผู้แปลนิยมใช้มากที่สุดคือ กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่โดยไม่อิงชื่อเดิม ๒) ผลการรับรู้ของผู้ชมภาพยนตร์ที่มีต่อกลวิธีการใช้ภาษาเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์แอ็คชั่นต่างประเทศเป็นภาษาไทย พบว่าชื่อแปลภาพยนตร์แอ็คชั่นที่แปลโดยกลวิธีการทับศัพท์บางส่วนและแปลเสริมความภาษาไทย โดยอาศัยเนื้อเรื่อง เป็นกลวิธีการเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์ที่มีความน่าสนใจมากที่สุด เนื่องจากการใช้ภาษาสะดุดตา สะดุดใจ ทำให้อยากเข้าไปชมภาพยนตร์ชื่อแปลภาพยนตร์แอ็คชั่นที่แปลโดยกลวิธีการแปลบางส่วน ทับศัพท์บางส่วนและเสริมความภาษาไทย โดยอิงชื่อเรื่อง เป็นกลวิธีการเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์ที่ดึงดูดใจและทำให้ผู้ชมตัดสินใจชมภาพยนตร์มากที่สุด เนื่องจากการถ่ายทอดความหมายจากชื่อต้นฉบับภาษาอังกฤษที่เป็นชื่อแปลภาษาไทยได้อย่างสอดคล้องกัน และชื่อแปลภาพยนตร์แอ็คชั่นที่แปลโดยกลวิธีการทับศัพท์ทั้งหมดและไม่มีเสริมความภาษาไทย เป็นกลวิธีการเปลี่ยนชื่อภาพยนตร์ที่จำชื่อและเข้าใจง่ายมากที่สุด เป็นคำสั้น กระชับ ออกเสียงง่าย เหมาะที่จะนำมาทับศัพท์เป็นภาษาไทย

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “การเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีและพุทธศาสนาในล้านนา” โดย นายเสกฐวุฒิ อินทะจักร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผลการศึกษาการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีในพุทธศาสนาและล้านนาพบว่า คติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณเป็นคติความเชื่อสำคัญ คนไทยนับถือผีตั้งแต่อนับถือพระพุทธศาสนา ผีสามารถแบ่งได้เป็นผีฟ้าอยู่บนสวรรค์ เป็นที่นับถือในหมู่ชาวไทยบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ผีเมืองเป็นผีที่ปกปักรักษาเมือง เป็นที่นับถือของคนไทยทุกภูมิภาค ผีบรรพบุรุษของชนเผ่าต่างๆ ผีบ้านเป็นบรรพบุรุษของหมู่บ้าน และผีเรือนเป็นผีที่สิงอยู่ในบ้านเรือน นอกจากนี้ยังมีผีชนิดอื่นๆ การผสมผสานความเชื่อเรื่องผีและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาในล้านนา ได้แก่เนื่องจากชาวล้านนา ในทุกวันนี้สืบทอดมาจากบรรพชนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ดังนั้นจึงมีผีที่มีชื่อเรียก และประเพณีพิธีกรรมที่อยู่ในประเภทผีบรรพบุรุษอยู่หลายกลุ่ม แต่โดยทั่วไปแล้วชาวล้านนาจะรู้จักและยอมรับว่าบรรพบุรุษของตนเองเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจาก ปู่แสนย่าแสนไล่ หรือบางทีก็เรียก ปู่แสนย่าแสน ทั้งนี้ในโลกทัศน์ของชาวล้านนาเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนนับตั้งแต่ปู่แสนย่าแสนเป็นต้นมา หากแต่มีความอภัยอาวรณ์ผูกพันอยู่กับพวกเขาตลอดไป

Article I **“An Analytical Study of Development of Tebhūmikathā in Thai Society”** by Phramaha Somdeth Tapasilo (Srla-ngad) Mahachulalongkornrajavidyalaya University The author proposed that : The Objectives of this Dissertation are to study the background and the main contents of Tebhūmikathā, the development of Tebhūmikathā in Thai society, to analyze the knowledge development of Tebhūmikathā in Thai society of each period by three steps of methodology, namely collecting data, studying data and analyzing data. The findings indicated that the word “Tebhūmikathā” or “Traibhum” means three realms or three worlds, namely [1] Kāmabhūmi (Sensuous realm), [2] Rūpabhūmi (Form realm) and [3] Arūpabhūmi (Formless realm), it has thirty-one worlds in details. Tebhūmikathā was divided into eleven parts; the last part refers to the Nibbana and the Path. For the issue of development of Tebhūmikathā in Thai society, it was seen that it was practically applied and virtually developed to Thai society in various dimensions, namely, Buddhist arts as architectures, sculptures and paintings, political ideas, ethics and morality, and the concept of cosmology. From the past to the present (Sokhothai to Rattanakosin period), Tebhūmikathā is well known and widespread throughout Thai society. It makes a great importance in the development of Thai religious thought and practice. The knowledge of Tebhūmikathā was applied to Thai society from generation to generation in various ways, for example, Thai Buddhist arts, political ideas, principle of Ethics and morality cosmological concept. Even today this will be less influenced, but it still appears in religious arts and royal cremation ceremony, has an influence on the knowledge development of Tebhūmikathā, it has been believed that that Sumeru mountain is the center of univers

Article II **“An Analytical Study of Buddhist Principles from the Buddha’s Footprints”** by Ms. Jutarat Tonginjan Mahachulalongkornrajavidyalaya University The author proposed that : From the research, it was found that the concept of creation of the Buddha’s footprints was twofold: (1) the relationship between human beings and universe and (2) the relationship between human beings and sacred places.

Because they created the Buddha's footprints as center of universe by drawing 108 auspicious pictures on the Buddha's footprint, and imprinted the Buddha's footprints on the hill rocks which were determined as the sacred place of community. The 108 auspicious signs on the Buddha's footprint were the symbolic pictures to explain the three states (Ti-bhūmi), the Buddha's characteristics and his teachings. The Buddhist principles on the Buddha's footprint comprised of: the threefold knowledge (ñāṇa), the four absorptions (Jhānas), the four sublime state of mind (Brahmavihāras), the five precepts (Sīla), the five qualities to intrepidity (Vesarajjañāṇa), the seven factors for enlightenment (Bojjhaṅga), the seven spirit endurance (Viññāṇadhiti), the seven noble treasures (Ariya-dhana), The eight worldly conditions (Loka-dhamma), the nine super mundane state (Lokuttara-dhamma), the ten unwholesome (Akusala-dhamma), and the sixteen insight knowledge (ñāṇa). In terms of the integration of the body of acknowledges between the symbolic pictures and the Buddhist principles from the Buddha's footprint in daily lives of Thai Buddhists, they can be integrated in both of daily lives and the meditation practice to attain the ultimate goals in Buddhism by studying the meanings, kinds, steps of practicing and practice them with the proper methods in their states by themselves.

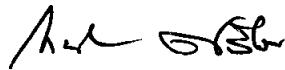
บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “โรคแม่ทัพ ธรรมปฏิบัติ ทาเดินสู่โลกุตตรธรรม” จากธรรมเทศนาของ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช โดย นายสุชนา ศิริชัยกร นายสุภูฐาน สุดาจันทร์ กองบรรณาธิการ วารสาร มหาลุฬาริชาการ เสนอประเด็นว่า หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมพระธรรมเทศนาของ หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช วัดสวนสันติธรรม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๕๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๕ เพื่อเป็นแนวทางเดินสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ความรู้ขั้นพื้นฐาน ขั้นตอนในการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม กับปัจเจกบุคคล จนถึงโลกุตตรธรรม พร้อม DVD ซึ่งเป็นหนังสือธรรมะแนวใหม่ เหมาะสมใช้เป็นแนวทาง เดินสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ความรู้ขั้นพื้นฐาน ขั้นตอนในการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับปัจเจกบุคคล จนถึงโลกุตตรธรรม เราในฐานะชาวพุทธ นัถือพระพุทธศาสนา เรียนหลักธรรมคำสอนมา แต่ก็ไม่เคย ได้เรียนรู้ธรรมอย่างระบบ ขอชื่นชมและศรัทธาในวิริยะอุตสาหะของหลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชโช วัดสวนสันติธรรม อย่างหาประมาณมิได้ ที่ได้นำหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นหลัก

(๑๘)

ปฏิบัติภาวนามาเผยแผ่ ทำให้ชาวพุทธได้มีโอกาสเรียนรู้คำสอนที่เป็นธรรมะจริงๆ โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่า

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยที่ได้รับจากคณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ล้วนให้มุมมองในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา รวมทั้งพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในสาขาวิชาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดนี้ ผู้ใดต่อการศึกษา สามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าวในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกในวารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(๖)
ภาคภาษาไทย	
ศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุตามทฤษฎีทางอภิปรัชญา	๑
โดย ศ.พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ ราชบัณฑิต	
ความเชื่อในพุทธธรรม สถานภาพในสถาบันสงฆ์และความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย	๑๗
โดย รศ.ดร.พลศักดิ์ จิรไกรศิริ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์	
มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในกรุงเทพมหานคร : ปัญหาและแนวทางการส่งเสริม	๓๓
โดย รศ. ชวนีย์ พงศาพิชญ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ	
วิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๕๐
โดย พระราชรัตนมุนี (บุญเทียม ญาณินโท), ผศ.,ดร.	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบانیศึกษาพุทธโฆส นครปฐม	
วิเคราะห์มิลินทปัญหา ว่าด้วยเรื่องทศิล	๖๓
โดย ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
พินัยกยอครุบา: ความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงใหม่	๘๒
โดย พระราชเขมากร, ผศ.ดร., รศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่	
ผลการปรึกษากลุ่มเชิงพุทธจิตวิทยาต่อการพัฒนาวิธีคิด	
ตามแนวปัญญาและการกำกับตนเองของนิสิตโดยใช้โปรแกรม(NLP) ในจิตบำบัด	๙๕
โดย ผศ.ดร.ประยูร สุขะใจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	
ภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๔.๐	๑๑๒
โดย ผศ.ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน ดร.วันชัย สุขตาม และสุรศักดิ์ ชะมารัมย์	
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	
คัมภีร์สุจิตตาสังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์	๑๓๓
โดย ผศ.ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบانیศึกษาพุทธโฆส นครปฐม	

(๒๐)

- การเรียนรู้แบบ “สอนน้อยเรียนมาก” ในศตวรรษที่ ๒๑ กับการเรียนรู้เชิงพุทธ” ๑๔๕
โดย นางธีรดา ขำนอง มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของผู้สอบบัญชีในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ๑๔๘
โดย ดร.กนกศักดิ์ สุขวัฒนสินธิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- วัจนกรรมในการโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีผลต่อผู้บริโภคตามหลักจิตปรมัตถ์ ๑๗๔
โดย พระมหาสันติราษฎร์ ฌานสนธิ นักศึกษาปริญญาเอก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- การปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาขั้น ๕ ของพุทธศาสนิกสตรีไทย ๑๘๗
โดย ตำรวจโทหญิง สุชาดา พระเขียนทอง และ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พุทธบูรณาการการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ
สถานีตำรวจนครบาลสายไหม ๒๐๓
โดย ร้อยตำรวจเอกสมเกียรติ ชุมพล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาครีมีอาชีพในสังคมไทยปัจจุบัน ๒๑๖
โดย นางสาวศุภจี สุภาพ นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการสืบสาน
ประเพณีแซนโฎนตาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ๒๓๒
โดย นางสาวเจนจิรา เพชรธรรมาวัฒน์ นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ผลกระทบของวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการควบคุมภายใน
ของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ๒๔๖
โดย นางสาวศุภิส นัยศิริ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- กลวิธีการแปลชื่อภาพยนตร์แอ็คชั่นต่างประเทศเป็นภาษาไทย ๒๕๔
โดย นางสาวชลิกาญจน์ จันทจำรัสรัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- การเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีและพุทธศาสนาในล้านนา ๒๖๕
โดย นายเสฏฐวุฒิ อินทะจักร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคภาษาอังกฤษ

An Analytical Study of Development of Tebhūmikathā in Thai Society	281
by Phramaha Somdeth Tapasilo (Srila-ngad)	
Mahachulalongkornrajavidyalaya University	

An Analytical Study of Buddhist Principles from the Buddha's Footprints	295
by Ms.Jutarat Tonginjan Mahachulalongkornrajavidyalaya University	

บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง โรตแมัพ ธรรมปฏิบัติ ทางเดินสู่โลกุตตรธรรม

จากธรรมเทศนาของหลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช

๓๒๒

โดย นายสุชญา ศิริธัญกร นายสุภฐาน สุดาจันทร์ กองบรรณาธิการ

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาวិชาการ	๓๓๒
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณาลงในวารสารมหาจุฬาวิชาการ	๓๓๘
- หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาวิชาการ	๓๔๐
- ขั้นตอนการดำเนินงานของวารสารมหาจุฬาวิชาการ	๓๔๑

ศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุตามทรรศนะทางอภิปรัชญา

An Analysis of the Lokathatu on Metaphysical view

อดิศักดิ์ ทองบุญ* Adisak Thongbun
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ประเทศไทย
Office of The Royal Society, Thailand

Email : mcufoun@gmail.com

Received : March 5, 2019
Revised : March 13, 2019
Accepted : March 14, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุ ๓ ขนาด ในพระไตรปิฎกว่า มีสถานะเป็นความจริงทางปรัญญา (objective truth) เหมือนเอกภพทางดาราศาสตร์หรือไม่ อย่างไร เหตุผลที่ศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้ เพราะนักดาราศาสตร์และนักวิชาการโดยทั่วไปเห็นว่า โลกธาตุ ๓ ขนาดในพระไตรปิฎกเป็นนามธรรม (abstract) เกินไปไม่น่าเชื่อว่า มีอยู่จริงเหมือนเอกภพ ถ้าคำว่า โลกธาตุ หมายถึงโลก (world) หรือ จักรวาล (cosmos) ก็พอเชื่อได้ ผู้เขียนเห็นว่า ความไม่เชื่อในเรื่องนี้กระทบถึง **ตถาคตโพธิสัทธา** ของชาวพุทธที่เชื่อว่า เรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพุทธคุณข้อ **โลกวิทู** (ทรงรู้แจ้งโลก) จึงขอเสนอวิธีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องนี้ตามทรรศนะทางอภิปรัชญา ดังรายละเอียดในบทความนี้

คำสำคัญ : ความจริงทางปรัญญา, ตถาคตโพธิสัทธา, ทรรศนะทางอภิปรัชญา

Abstract

This article gives an analysis of the three sizes of Lokathatu in Tipitaka to determine if the objective truth about These heavenly bodies is the same or different from the Universe. Both astronomers and academics believe that the three sizes of Lokathatu are too abstract to be compared to the Universe. In addition, there is no definite meaning of Lokathatu, whether it means the world or cosmos, if This is the case, the author believes that this argument may affect Tathakatabodhisaddha which is the basis of Buddhists' faith in Lord Bhuddha's enlightenment. It is, therefore, proposed that analysis of this issue be done using metaphysical view.

Keywords : objective truth, Tathakatabodhisaddha, metaphysical view.

* ศาสตราจารย์พิเศษ อดิศักดิ์ ทองบุญ, ราชบัณฑิต Prof. Adisak Thongbun Rachabanthit

บทนำ

ในหนังสือ “สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต” ปี ๒๕๖๐ ผู้เขียนได้เสนอบทความทางวิชาการ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ คำ **โลกธาตุ** ทางพระพุทธศาสนา กับ คำ **เอกภพ** ทางดาราศาสตร์” โดยเน้นการแปลศัพท์และการวิเคราะห์ความหมายตาม**รูปศัพท์นิยมใช้**ที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายไว้ ผู้เขียนได้สรุปไว้ตอนท้ายว่า ที่นำเสนอมาทั้งหมดนั้นเป็นเพียงปัญหาการแปลศัพท์และการแปลความเท่านั้นต่อไปจะศึกษาเรื่องโลกธาตุตามพระคัมภีร์ทางอภิปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องจักรวาลวิทยาแนวพุทธ เพื่อรวมพิมพ์ในหนังสือ “พุทธอภิปรัชญา ในพระไตรปิฎก” ที่กำลังรวบรวมข้อมูลอยู่

ในบทความนี้จะเสนอการศึกษาวิเคราะห์โลกธาตุ ๓ ขนาดที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถาต่างๆ ตามพระคัมภีร์ทางอภิปรัชญา เพื่อหาคำตอบว่า โลกธาตุทั้ง ๓ ขนาดนี้มีสถานะเป็นความจริงทางปริยัติ คือความจริงที่ผู้รู้ทั้งหลายยอมรับตรงกัน เหมือนกับเอกภพทางดาราศาสตร์หรือไม่ อย่างไร วิธีการศึกษาวิเคราะห์ประกอบด้วย (๑) สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับโลกธาตุทั้ง ๓ ขนาด ที่ปรากฏในพระสูตรและอรรถกถาต่างๆ ในพระไตรปิฎก และสอบทานกับอรรถกถาของพระสูตรนั้นๆ (๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักอภิปรัชญา โดยใช้ทฤษฎีบิกแบง (Big Bang theory) ของดาราศาสตร์เป็นแนวเทียบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของโลกธาตุ

ข้อมูลเกี่ยวกับโลกธาตุ ๓ ขนาด

ในจุฬนิกาสสูตร^๑ พระอานนททัฬหขอให้พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องโลกธาตุให้ภิกษุทั้งหลายฟังและจดจำไว้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงโลกธาตุ ๓ ขนาดให้ฟัง มีใจความดังนี้

๑. โลกธาตุ ๓ ขนาด ได้แก่

- ๑.๑ โลกธาตุขนาดเล็ก (จุฬนิกา โลกธาตุ) เรียกชื่อว่า สหสสีโลกธาตุ
- ๑.๒ โลกธาตุขนาดกลาง (มชฌิมิกา โลกธาตุ) เรียกชื่อว่า ทวิสหสสีโลกธาตุ
- ๑.๓ โลกธาตุขนาดใหญ่ (มหาราสหสสี โลกธาตุ) เรียกชื่อว่า ติสหสสีโลกธาตุ

๒. อาณาเขตของโลกธาตุทั้ง ๓ ขนาด

๒.๑ อาณาเขตของโลกธาตุขนาดเล็ก

พระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า ดวงจันทร์ (๑ ดวง) ดวงอาทิตย์ (๑ ดวง) โคจรส่องแสงให้ทิศทั้งปวงสว่างรุ่งโรจน์ได้ไกลเท่าใด อาณาบริเวณเท่านั้น จัดเป็น ๑ จักรวาล (เอกจกกวาฬ)^๒ ๑ จักรวาลนั้นคุณด้วย ๑,๐๐๐ (ดาว สหสสุธา) เป็น ๑,๐๐๐ จักรวาล (สหสสจกกวาฬานิ) ๑,๐๐๐ จักรวาลนี้ จัดเป็น

^๑ อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๘๑/๒๒๐-๒๒๒.

^๒ อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔-๒๓๕.

๑ สหัสสี่โลกธาตุ (เพราะ) ในสหัสสี่โลกธาตุนั้นมีดวงจันทร์ ๑,๐๐๐ ดวงอาทิตย์ ๑,๐๐๐ ขุนเขาสิเนรุ ๑,๐๐๐ ชมพูทวีป ๑,๐๐๐ อปรโคยานทวีป ๑,๐๐๐ อุตตรกรูทวีป ๑,๐๐๐ ปุพพิเทหทวีป ๑,๐๐๐ มหาสมุทร ๔,๐๐๐ ท้าวมหาราช ๑,๐๐๐ สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ๑,๐๐๐ ชั้นดาวดึงส์ ๑,๐๐๐ ชั้นยามา ๑,๐๐๐ ชั้นดุสิต ๑,๐๐๐ ชั้นนิมมานรดี ๑,๐๐๐ ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ๑,๐๐๐ และพรหมโลก ๑,๐๐๐ นี่คือ ๑ โลกธาตุขนาดเล็กที่เรียกว่า สหัสสี่โลกธาตุ

๒.๒ อาณาเขตของโลกธาตุขนาดกลาง

พระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า โลกธาตุขนาดเล็กที่เรียกว่าสหัสสี่โลกธาตุ คุณด้วย ๑,๐๐๐ (สหัสสา) เป็นโลกธาตุขนาดกลางที่เรียกว่า ทวิสหัสสี่โลกธาตุ

อรรถกถาอธิบายเสริมว่า สหัสสี่โลกธาตุคุณด้วย ๑,๐๐๐ คือ $๑,๐๐๐ \times ๑,๐๐๐$ จึงเป็นโลกธาตุที่มีอาณาเขต ๑,๐๐๐,๐๐๐ จักรวาล (ทสสทสสจกกวพปริมาณ โลกธาตุ)^๓

๒.๓ อาณาเขตของโลกธาตุขนาดใหญ่

พระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า โลกธาตุขนาดกลางที่เรียกว่า ทวิสหัสสี่โลกธาตุ คุณด้วย ๑,๐๐๐ (สหัสสา) เป็นโลกธาตุขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ดิสหัสสี่โลกธาตุ

อรรถกถาอธิบายว่า ทวิสหัสสี่โลกธาตุ คุณด้วย ๑,๐๐๐ (คือ $๑,๐๐๐ \times ๑,๐๐๐ \times ๑,๐๐๐$) จึงเป็นโลกธาตุที่มีอาณาเขต ๑๐๐,๐๐๐ โกฏิจักรวาล (โกฏิสทสสจกกวพปริมาณ โลก)^๔

๓. โลกธาตุ ๓ ขนาด กับ พุทธเขต ๓ เขต

พระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องโลกธาตุ ๓ ขนาด เพื่อเป็นมาตรการวัดความสามารถในการแสดงธรรมของพระอรหันตสาวก เปรียบเทียบกับของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อทรงอธิบายอาณาเขตของโลกธาตุขนาดเล็กที่เรียกว่า สหัสสี่โลกธาตุ ทรงย้ำว่า พระอรหันตสาวกสามารถใช้เสียงประกาศธรรมให้มนุษย์ เทวดาและพรหมรู้เรื่องได้ไกลแค่สหัสสี่โลกธาตุนั้น ส่วนพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสามารถใช้พระสุรเสียงแสดงธรรมให้รู้เรื่องได้ไกลกว่าโลกธาตุขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ดิสหัสสี่โลกธาตุ โลกธาตุ ๓ ขนาดจึงเกี่ยวข้องกับพุทธเขต ๓ เขต คือ ขาติเขต อาณาเขตและวิสัยเขตของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งอรรถกถา^๕ อธิบายรายละเอียดไว้ สรุปได้ดังนี้

๑. **ขาติเขต** คืออาณาบริเวณที่เกิดแผ่นดินไหว เนื่องด้วยพระบารมีของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในโอกาสที่พระโพธิสัตว์พระชาติสุดท้ายจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ๑ ในเวลาที่พระโพธิสัตว์ลงสู่พระครรภ์พระมารดา ๑ ในเวลาประสูติ ๑ ในเวลาเสด็จออกผนวช ๑ ในเวลาตรัสรู้ ๑ ในเวลาทรงแสดงปฐมเทศนา ๑

^๓ อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔-๒๓๕.

^๔ อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔-๒๓๕.

^๕ อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔-๒๓๕.

ในเวลาปลงพระชนมายุสังขาร ๑ และในเวลาเสด็จดับขันธปรินิพพาน ๑ ซึ่งมีข้อมูลว่า เกิดแผ่นดินไหวใน ๑๐ สหัสสีโลกธาตุ (๑๐,๐๐๐ จักรวาล)

๒. **อาณาเขต** คืออาณาบริเวณ ๑๐๐,๐๐๐ โกฎิจักรวาล (โลกธาตุขนาดใหญ่) ที่พระพุทธมนต์ต่อไปนี้แพร่ไปถึง คือ ๑. อาณานาถิปริตร ๒. อัสสิคิปริตร ๓. ธชัคคปริตร ๔. โพฆณังคปริตร ๕. ชันธปริตร ๖. โมรปริตร ๗. เมตตาศปริตร และ ๘. รัตนปริตร

๓. **วิสัยเขต** คืออาณาบริเวณที่พระวิสัยสามารถของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายแผ่ไปถึง มีขนาดกำหนดไม่ได้ หมายความว่า ไกลกว่า โลกธาตุขนาดใหญ่

ในสังขารูปัตติสูตร^๖ พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาสามารถไปเกิดในพรหมโลก เป็นสหัสสพรหม (ผู้สามารถแผ่แสงสว่างได้ไกลตลอด ๑ สหัสสีโลกธาตุ) เป็นทิสหัสสพรหม (ผู้สามารถแผ่แสงสว่างได้ไกลตลอด ๒ สหัสสีโลกธาตุ) เป็นติสหัสสพรหม (ผู้สามารถแผ่แสงสว่างไปไกลตลอด ๒ สหัสสีโลกธาตุ) เป็นสตสหัสสพรหม (ผู้สามารถแผ่แสงสว่างได้ไกลตลอด ๑๐๐ สหัสสีโลกธาตุ)

พระพุทธพจน์นี้แสดงว่า สหัสสีโลกธาตุ หรือโลกธาตุขนาดเล็กมีจำนวนมาก ซึ่งในพระสูตรนี้แสดงไว้ ๑๐๐ สหัสสีโลกธาตุ

ในพรหมชาลสูตร^๗ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๘ ปัญจวัคคียกถา^๙ และ อัมมเทสนากถา^{๑๐} กล่าวถึงแผ่นดินไหวเนื่องด้วยพระบารมีของพระพุทธเจ้าในกรณีทีกล่าวถึงในที่นั้น ๆ ว่า เกิดแผ่นดินสั่นสะเทือนตลอด ๑๐ สหัสสีโลกธาตุ ซึ่งอยู่ในกำหนดชาติเขตดังกล่าวข้างต้น ก็บอกถึงจำนวนโลกธาตุขนาดเล็กเหมือนกัน

ในสมัยสูตร^{๑๑} กล่าวถึงการประชุมใหญ่มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน มีพระสงฆ์ผู้พึงสำเร็จเป็นพระอรหันต์จำนวน ๕๐๐ รูป และมีเทวดาจากสหัสสีโลกธาตุ ๑๐ โลกธาตุ (ทสสสหัสสีโลกธาตุ) มาร่วมประชุม เพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า

ข้อมูลนี้ก็แสดงถึงจำนวนของโลกธาตุขนาดเล็กที่อยู่ในพุทธเขต

^๖ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๖๕-๑๖๘/๑๔๘-๑๕๑.

^๗ ที.ส. (บาลี) ๙/๑๔๙/๔๖.

^๘ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๘๑/๓๗๐.

^๙ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๗/๑-๖.

^{๑๐} อภิ.ก. (บาลี) ๓๗/๘๐๖/๔๖๖.

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๗/๒๙.

ในมหาโคสิงคสูตร^{๑๒} กล่าวถึงการประชุมของพระมหาเถระหลายรูปที่ป่าโคสิงคสาวัน มีพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระอนรุทธะ พระเรวตะ พระอานนท์และพระเถระผู้มีชื่อเสียงรูปอื่นๆ อีกหลายรูป พระสารีบุตรผู้เป็นประธานกล่าวปรารภป่าโคสิงคสาวันว่า เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ ไม้สาละออกดอกบานสะพรั่งทุกต้น มีกลิ่นดุดกกลิ่นทิพย์ฟุ้งไปทั่วทิศ แล้วตั้งคำถามถามพระมหาเถระทุกรูปว่า “ป่าโคสิงคสาวันนี้จะพึงงามด้วยภิกษุ เช่นไร” พระมหาเถระต่างแสดงพระคัมภีร์ของตนมาโดยลำดับ เมื่อมาถึงพระอนรุทธะ ท่านตอบว่า “พึงงามด้วยภิกษุผู้มีตาทิพย์ตรวญดูโลก ๑,๐๐๐ โลก (สหสส์โลกาน) เหมือนคนตาดีที่ขึ้นไปยืนบนปราสาทอันโอ่อ่าชั้นสูงสุด มองดูวงกลมแห่งงล้อ จำนวน ๑,๐๐๐ ได้ ฉะนั้น” คำว่า “โลก ๑,๐๐๐ โลก” นี้ อรรถกถา^{๑๓} อธิบายว่า หมายถึงสหสส์โลกธาตุ ๑,๐๐๐ (สหสส์โลกธาตุ)

ข้อมูลนี้ยืนยันว่า โลกธาตุขนาดเล็ก ที่เรียกว่า สหสส์โลกธาตุนั้น มีจำนวนมากถึง ๑๐๐ ถึง ๑,๐๐๐ โลกธาตุ จริงๆ และเป็นไปตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในจูฬนิคาสูตรว่า พระอรหันตสาวกสามารถใช้เสียงแสดงธรรมให้รู้เรื่องได้แก่โลกธาตุขนาดเล็กเท่านั้น

ในตุมภูกสูตรตนิทเทส^{๑๔} และสารีบุตรตตตนิทเทส^{๑๕} พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกฝ่ายขวาอธิบายพุทธคุณข้อ “ทรงมีพระจักขุแจ่มแจ้งด้วยทิพพจักขุ (ทิพเพน จกขุนาปิ วิวญจกขุ) ว่า “พระผู้มีพระภาค ทรงเห็นหมู่สัตว์ซึ่งกำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต ผิพพรรณดี ผิพพรรณทราม ไปดี ตกยาก ด้วยทิพพจักขุ อันหมดจดเหนือจักษุมนุษย์ ทรงทราบหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘สัตว์เหล่านี้แหละหนอประกอบกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยะ เป็นมิจฉาภิภูมิจิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาภิภูมิจิ หลังจากตายแล้ว ก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยะ เป็นสัมมาภิภูมิจิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาภิภูมิจิ หลังจากตายแล้ว ก็เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์’ ...เมื่อทรงประสงค์ จะทรงเห็นโลกธาตุ ๑ โลกธาตุบ้าง ๒ โลกธาตุบ้าง ๓ โลกธาตุบ้าง ๔ โลกธาตุบ้าง ๕ โลกธาตุบ้าง... ๑๐ โลกธาตุบ้าง... ๒๐ โลกธาตุบ้าง... ๓๐ โลกธาตุบ้าง... ๔๐ โลกธาตุบ้าง... ๕๐ โลกธาตุบ้าง... ๑๐๐ โลกธาตุบ้าง ทรงเห็นโลกธาตุขนาดเล็กที่เรียกว่า สหสส์โลกธาตุบ้าง ทรงเห็นโลกธาตุขนาดกลางที่เรียกว่า ทวิสหสส์โลกธาตุบ้าง ทรงเห็นโลกธาตุขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ติสหสส์โลกธาตุบ้าง” คำว่า “โลกธาตุ ๑ โลกธาตุ” จนถึง “๑๐๐ โลกธาตุ” อรรถกถา^{๑๖} อธิบายเสริมว่า หมายถึง จักรวาล

^{๑๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๓๓๕/๒๙๘-๒๙๙.

^{๑๓} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๓๕/๑๖๑, อ.ต.อ. (บาลี) ๒/๘๑/๒๓๔.

^{๑๔} พ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๕๖/๒๙๖.

^{๑๕} พ.ม. (บาลี) ๒๙/๑๙๑/๓๘๑.

^{๑๖} พ.ม.อ. (บาลี) ๒/๑๕๖/๓๐๕.

ข้อมูลในมหานิทเทศนี้สนับสนุนข้อมูลในจูฬนิภาสูตร ว่า พระสารีบุตรเถระได้ฟังเรื่องนี้จาก พระพุทธองค์ด้วย และรับรองว่า พระพุทธองค์ทรงรู้ทรงเห็นโลกธาตุด้วยทิพพจักขุญาณสมตามพระพุทธคุณ ดังกล่าว

ในอรรถฐานปาลิ ปฐมวรรค^{๑๗} พุทธาคูสูตร^{๑๘} และสัมปสาทนียสูตร^{๑๙} กล่าวถึงกฎธรรมชาติของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “เป็นไปไม่ได้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์พึงเสด็จอุบัติพร้อมกันในโลกธาตุ เดียวกัน” คำว่า “โลกธาตุเดียวกัน” ในที่นี้ อรรถกถา^{๒๐} อธิบายว่า หมายถึง “จักรวาลเดียวกัน” และอธิบาย เสริมว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นในจักรวาลนี้เท่านั้น ไม่เสด็จอุบัติในจักรวาลอื่น

ข้อมูลนี้แสดงว่า คำว่า “โลกธาตุ” หมายถึงจักรวาลก็มี

องค์ประกอบของโลกธาตุ

ตามข้อมูลในจูฬนิภาสูตรที่อ้างถึงข้างต้น พบว่า โลกธาตุหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยจักรวาลจำนวน ๑,๐๐๐ แต่ละจักรวาล ประกอบด้วย (๑) ดวงจันทร์ ๑ ดวง (๒) ดวงอาทิตย์ ๑ ดวง (๓) โลก(แผ่นดิน) ซึ่งประกอบด้วยขุนเขาสิเนรุ ๑ ลูก เป็นศูนย์กลางของจักรวาล^{๒๑} ทวีป ๔ ทวีป คือ ชมพูทวีป อปรโคยานทวีป ปุพพิเททวีปและอุตตรกุรวทวีป มหาสมุทร ๔ มหาสมุทร (๔) สวรรค์ ๖ ชั้น คือชั้นจาตุมหาราชิกา ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตดี และ (๕) พรหมโลก (๑๖ ชั้น)

อรรถกถา^{๒๒} อธิบายเสริมพระพุทธพจน์ในพระสูตรนี้สรุปได้ดังนี้

๑. ดวงจันทร์มีปริมาตร ๔๙ โยชน์ ดวงอาทิตย์มีปริมาตร ๕๐ โยชน์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีปริมาตร ๑๐,๐๐๐ โยชน์ เท่ากับภพอสุร อเวจีมหานรกและชมพูทวีป ส่วนอปรโคยานทวีปและปุพพิเททวีป มีปริมาตร ๗,๐๐๐ โยชน์ อุตตรกุรวทวีป ๘,๐๐๐ โยชน์ (ทวีปทั้ง ๔ นี้อยู่บนโลก)

๒. โลก(แผ่นดินนี้) หนา ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ ตั้งอยู่บนน้ำ (มีน้ำล้อมรอบ) น้ำหนา ๔๘๐,๐๐๐ โยชน์ น้ำนี้มีลมรองรับอยู่ (มีแรงดันของลมรับไว้) ลมมีความหนา ๙๖๐,๐๐๐ โยชน์

๓. บนโลก มีภูเขาสิเนรุสูงที่สุด คือ หยั่งลึกลงไปมหาสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้นไปในอากาศ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ล้อมรอบด้วยภูเขาบริวาร ๗ ลูก ได้แก่ ๑.ภูเขายุคนธร ๒. ภูเขาอิสร ๓. ภูเขากรวิก ๔. ภูเขาสุทิสสนะ ๕. ภูเขาเนมินธร ๖. ภูเขาวินตกะ และ ๗. ภูเขาอัสสกันณะ ทำวามหาราขทั้ง ๔ องค์

^{๑๗} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๒๗๗/๒๙.

^{๑๘} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๒๙/๑๑๕.

^{๑๙} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๖๑/๙๙.

^{๒๐} อัง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๗๗/๔๑๓.

^{๒๑} พุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๕๕๓/๒๖๘.

^{๒๒} พุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๔๗๒/๒๓๐,๕๕๓/๒๖๒-๒๖๙, วิสุทธิ. ๑/๑๓๗/๒๙๔.

พวกเทวดา และพวกยักษ์อาศัยอยู่บนภูเขาเหล่านี้ หมายถึงสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ตั้งอยู่บนภูเขาเหล่านี้ ส่วนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตั้งอยู่บนภูเขาสิเนรุ

อาณาเขตโดยรอบของจักรวาลหนึ่ง ๆ มีภูเขาศิลาที่เรียกว่า ศิลาจักรวาล (จุกววาฬศิลา) เป็นเครื่องกำหนดหมาย ภูเขาศิลานี้หยั่งลึกลงไปใต้มหาสมุทร ๘๒,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้นไปในอากาศ ๘๒,๐๐๐ โยชน์

๔. ชมพูทวีป มีต้นชมพูหรือต้นหว่า ลำต้นสูง ๕๐ โยชน์ วัดโดยรอบลำต้น ๑๕ โยชน์ กิ่งแผ่กว้างโดยรอบลำต้น ๑๐๐ โยชน์ สูง ๑๐๐ โยชน์ ต้นไม้นี้เป็นสัญลักษณ์ของชมพูทวีป เช่นเดียวกับทวีปอื่นๆ อีก ๓ ทวีป กล่าวคือ อปรโคยานทวีป (หรืออมรโคยานทวีป) มีต้นกระทุ่ม (กทมพ) เป็นสัญลักษณ์ ปุพพิเททวีป มีต้นชีก (สิริส) เป็นสัญลักษณ์ และอุตตรกุรุทวีป มีต้นกลปพฤกษ์ (กปปรุกข) เป็นสัญลักษณ์

ชมพูทวีปมีภูเขาหิมาพานต์ (หิมาลัย) เป็นภูเขาสำคัญและสูงที่สุด คือ สูง ๕๐๐ โยชน์ ยาวและกว้าง ๓,๐๐๐ โยชน์ ประดับด้วยยอดเขา ๘๔,๐๐๐ ยอด บริเวณโดยรอบของภูเขานี้มีสระใหญ่ ๗ สระ ได้แก่

๑. สระอนโนดาต	๒. สระกณณมุนฑะ
๓. สระรณการะ	๔. สระฉัททันตะ
๕. สระกุณณะ	๖. สระมณฑากินี
๗. สระสีหปาดะ	

ในบรรดาสระเหล่านั้น สระอนโนดาต เป็นสระที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงพักผ่อนพระวรกาย หลังเสวยพระกระยาหารเที่ยงหลายครั้ง เพราะมีบริเวณร่มรื่น รื่นรมย์ น้ำใสและเย็นตลอดเวลา เนื่องจากไม่ถูกแสงแดด เพราะมีเทือกเขา ๕ ลูกล้อมรอบ ได้แก่ เทือกเขาสุทฺธสนะ เทือกเขาจิตระ เทือกเขากาฬะ เทือกเขาคันธมาทนะ และเทือกเขาเกลาสะ (คนไทยเรียกว่าเขาไกรลาส)

คติการเกิดและการสลายของโลก (จักรวาลและโลกธาตุ) ตามพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เปรียบเทียบกับทฤษฎีบิกแบง ทางดาราศาสตร์

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงคติการเกิดและการสลายของโลก (หมายรวมถึงจักรวาลและโลกธาตุ) ไว้ในอัครคัมภีร์สูตร^{๒๓} และสัทตสุริยสูตร^{๒๔} มีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

๑. โลก(จักรวาลและโลกธาตุ) ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่และสลายไปแล้วกลับเกิดใหม่ และสลายไปอีกเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิดและให้สลาย เหมือนสังขารทั้งหลาย แต่โลก (จักรวาลและโลกธาตุ) เกิดและสลายไปแต่ละรอบใช้เวลานานแสนนาน

^{๒๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๑๙-๑๓๕/๗๒-๘๒.

^{๒๔} อัง.สตนก. (บาลี) ๒๓/๖๖/๘๒-๘๖.

๒. ในสัตตสุริยสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า โลก (หมายรวมถึงจักรวาลและโลกธาตุ) สลายไปด้วยไฟ คือความร้อนจากดวงอาทิตย์ถึง ๗ ดวง ซึ่งพระพุทธโฆสเถระ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค^{๒๕} อธิบายเสริมว่า สาเหตุที่ทำให้โลก (จักรวาลและโลกธาตุ) สลายไปมี ๓ ประการ ได้แก่ ไฟ น้ำ (น้ำกรด) และลม (ลมกรด) โดยอธิบายขยายความตามแนวพระพุทธพจน์ในสัตตสุริยสูตร

๓. ในสัตตสุริยสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า สุริยจักรวาลซึ่งมีขุนเขาสิเนรุเป็นศูนย์กลาง (ยาว ๘๔,๐๐๐ โยชน์ กว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ หยั่งลงในมหาสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้นไปในอากาศ ๘๔,๐๐๐ โยชน์) เมื่อเวลาผ่านไปยาวนาน มีสิ่งบอกเหตุแห่งการสลายของสุริยจักรวาล คือ มหาเมฆเกิดขึ้น ทำให้ฝนทำใหญ่ ตกลงครั้งเดียวทั่วแสนโกฏิจักรวาล)^{๒๖} แล้วหยุดไป และไม่ตกเลยเป็นเวลาหลายหมื่นหลายแสนปี ทำให้พืชพรรณธัญญาหาร ป่าไม้เหี่ยวเฉาตาย และสรรพสัตว์ทั้งหลายดำรงชีพอยู่ไม่ได้

เมื่อเวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ปรากฏขึ้น แม่น้ำน้อย หนองน้ำทุกแห่งระเหยเหือดแห้ง เมื่อเวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๓ ปรากฏขึ้น แม่น้ำสายใหญ่ ๆ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ ระเหย เหือดแห้ง เมื่อเวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ ๔ ปรากฏขึ้น แหล่งน้ำใหญ่ ๆ ที่เป็นที่รวมของน้ำจากแม่น้ำใหญ่ ๆ คือสระอโนดาต สระสีหปาทะ สระรถการะ สระกณณมุนทะ สระกุณณะ สระฉัททันตะ สระมันทากินี (ที่ล้อมภูเขาหิมพานต์) ก็ระเหยเหือดแห้ง เมื่อเวลาผ่านไปยาวนาน ดวงอาทิตย์ที่ ๕ ปรากฏขึ้น น้ำในมหาสมุทรลึก ๑๐๐-๗๐๐ โยชน์ งวดลงเหลืออยู่เพียง ๗ ชั่วโมงตาล-จนถึงชั่วคนคนเดียว ชั่วครึ่งคนเพียงเอน เพียงเข้า เพียงข้อเท้า ตามลำดับกาล ต่อมาเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ ๖ ปรากฏ แผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุมีกลุ่มควันพวยพุ่งขึ้น เหมือนช่างหม้อเผาหม้อที่เขাপั่นเสร็จแล้ว และเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ ๗ ปรากฏขึ้น แผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุเกิดไฟลุกโชน มีแสงเพลิงรวมกันเป็นกลุ่มเดียว จนแผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุถูกไฟไหม้หมดไป ไม่เหลือแม้แต่ขี้เถ้าและเขม่า

ตอนท้ายของสัตตสุริยสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า เหตุการณ์เหล่านี้ **ครูสุเนตตะ** เจ้าลัทธิผู้ไม่มีความกำหนดในกาม เป็นผู้รู้ดี เพราะอยู่ในเหตุการณ์นี้ กล่าวคือ ขณะโลกเสื่อม ครูสุเนตตะไปเกิดในพรหมโลกชั้นอาภัสสรา เมื่อโลกกลับเจริญขึ้นใหม่ ๆ ครูสุเนตตะจุติมาเกิดในพรหมวิมานที่ยังว่างเปล่า

๔. ในช่วงกลางระหว่างโลกหรือจักรวาลสลายไปกับการเกิดใหม่ พระพุทธโฆสเถระอธิบายเสริมไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีใจความดังนี้

๑) เปลวไฟที่เผาไหม้โลก (รวมทั้งอบายภูมิจึง ๔) นั้น ได้ลุกลามไปเผาไหม้เทวโลกทั้ง ๖ ชั้น (จากต่ำไปหาสูง) คือ จาตุมมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดีและปรนิมมิตวสวัตดี แล้วไหม้ลุกลามไปถึงพรหมโลก ๕ ชั้นแรก ใน ๑๖ ชั้น (จากต่ำไปหาสูง) คือ พรหมปริสัชชา พรหมโปรหิตา

^{๒๕} วิสุทธิ. (บาลี) ๒/๔๐๕-๔๐๘/๕๐-๕๗.

^{๒๖} วิสุทธิ. (อรรถ)

มหาพรหม ปรีตตภา และอัปมาณาภา พรหมโลกที่เหลือคือ อาภัสสรา ปรีตตสุภา อัปมาณสุภา สุกกัณหา อสัณญีสัตตา เวหัพผลา อวิหา อตปปา สุทสสา สุทสสี และอกนิฏฐา สัตว์โลกที่มีคุณธรรม บางพวกที่ตายลงขณะไฟไหม้โลกได้ไปเกิดในชั้นอาภัสสรา (ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอัครัญสูตร)

๒) ท่านอธิบายเหตุการณ์เชื่อมโยงไว้ว่า เมื่อโลกที่พินาศด้วยไฟจะกลับเกิดขึ้นนั้น สิ่งแรกที่เกิดขึ้นคือ มหาเมฆก่อตัวขึ้น ทำให้ฝนละเอียดตกลงมา ณ จุดแรกด้วยทอธารเท่าก้านบัว และค่อยๆ ใหญ่ขึ้นเป็นเท่าสาก(ตำข้าว) เท่าลำตาล เป็นต้นตามลำดับ ส่งผลให้พื้นที่ที่ถูกไฟไหม้ในแสนโกฏิจักรวาล เต็มไปด้วยน้ำ แล้วฝนก็หายไป จากนั้นลมได้เกิดขึ้นในส่วนล่างและส่วนกว้าง (ด้านข้างโดยรอบ) พัดน้ำนั้น ให้งวดเป็นแท่งรูปกลมดุจหยาดน้ำบนใบบัว เมื่อน้ำงวดลง ๆ พรหมโลก(ที่ถูกไฟไหม้)กลับปรากฏขึ้นที่เดิม ตามลำดับชั้น (ยกเว้นชั้นดาวดึงส์และชั้นจาตุมหาราชิกา เพราะต่อเนื่องกับแผ่นดินที่ยังไม่เกิด)

ต่อมาเมื่อน้ำลดลงจนถึงพื้นที่ที่เป็นแผ่นดินมาแต่เดิม ก็มีลมกำลังกล้าพัดมาปิดกั้นน้ำไม่ให้ไหลบ่าออกไป ในที่สุดน้ำงวดลงเป็นดินและเกิดพืชพรรณขึ้นตามลำดับ

๕. ในอัครัญสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงวิวัฒนาการของโลกและสังคมมนุษย์หลังจากโลกสลายไปด้วยไฟ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑) ในช่วงที่โลกเสื่อมลงจนสลายไป สัตว์โลกส่วนมาก(ที่รอดชีวิตมาเกิดใหม่) คือ ผู้ที่ตายไปเกิดในพรหมโลกชั้นอาภัสสรา มีกายทิพย์มีฤทธิ์ทางใจ มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีแผ่ชานออกจากกายสัญญาไปในอากาศ สถิตอยู่ในวิมานอันงดงาม นานแสนนาน

๒) ทรงแสดงวิวัฒนาการของโลกช่วงก่อตัวขึ้นใหม่ ว่า เริ่มจากสภาพที่เป็นน้ำแผ่เต็มอวกาศ อันกว้างว่างเปล่า ไม่มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาวใด ๆ ทั่วบริเวณมืดมิด โลกค่อยๆ แข็งตัวขึ้น มีพืชพรรณเกิดขึ้นตามลำดับ คือ (๑) จัวันดิน ลอยอยู่บนผิวน้ำ (๒) สะเก็ดดิน (๓) เครื่องดิน (๔) ข้าวสาลี เกิดเองตามธรรมชาติ ผลิตผลเป็นข้าวสารสุก ไม่มีเกลบและรำ

๓) ทรงแสดงวิวัฒนาการของมนุษย์ควบคู่ไปกับวิวัฒนาการของโลก ว่า มีพรหมพวกหนึ่งจากอาภัสสรพรหม ลงมาเกิดในโลกในระยะเริ่มแรกที่ยังเป็นพื้นน้ำ มนุษย์พวกแรกมีสภาวะร่างกายและจิตใจเหมือนเทพ เมื่อได้เสพรัวันดินนานๆ ร่างกายหยาบขึ้นๆ รัศมีหายไป ตอนนี้มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ปรากฏขึ้นแล้ว เมื่อจันทรินหายไปและเกิดสะเก็ดดินขึ้นเป็นอาหารแทน ทำให้มนุษย์มีร่างกายหยาบขึ้น มีผิวพรรณแตกต่างกันมากขึ้น เกิดการเหยียดผิวกันขึ้น ซึ่งส่งผลให้สะเก็ดดินหายไป แล้วเกิดเครื่องดินขึ้นมาแทน และทำให้มนุษย์มีร่างกายแตกต่างกันมากขึ้น มีความรู้สึกเหยียดผิวกันมากยิ่งขึ้น จนเครื่องดินหายไป และเกิดข้าวสาลีเกิดเองตามธรรมชาติขึ้นมาเป็นอาหารแทน ซึ่งทำให้มนุษย์มีร่างกายเปลี่ยนแปลงทางเพศเป็นเพศหญิง เพศชายขึ้น จึงเกิดการร่วมประเวณีกันขึ้น อันเป็นเหตุให้เกิดระบบครอบครัวของผู้ครองเรือน มีวิถีชีวิตต่างกับผู้นิยมนร่วมประเวณี คือ ผู้ไม่ครองเรือน หรือนักบวชในสมัยต่อมา

ภาพการเกิดขึ้นและการสลายไปของโลก จักรวาล และโลกธาตุหรือเอกภพ ที่ได้จากพระสูตรทั้งสองข้างต้น ให้ความรู้ความเข้าใจแก่เรา สรุปได้ ๒ ประเด็น คือ (๑) การเกิดและการสลายไปนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีผู้สร้าง และผู้ทำลาย (๒) ปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้โลกธาตุเกิดและให้สลายไป คือ ธรรมชาติ ได้แก่ ไฟ น้ำ และลม ซึ่งมีพลังหรือแรงธรรมชาติแฝงอยู่ทั้งในไฟ ในน้ำ และในลม

ทฤษฎีบิกแบง (Big Bang theory) ทางดาราศาสตร์ยกเอาแรงธรรมชาตินี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของเอกภพ ดังที่อาจารย์นิพนธ์ ทรายเพชร^{๒๗} ราชบัณฑิตทางดาราศาสตร์ เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า แรงธรรมชาติมี ๔ ชนิด คือ

๑. แรงแม่เหล็ก เป็นแรงระยะไกล ๒. แรงแม่เหล็กไฟฟ้า
๓. แรงแม่เหล็กอย่างแรง ๔. แรงแม่เหล็กอย่างอ่อนแรง

๓ ชนิดหลังนี้เป็นแรงระยะใกล้ โดยเฉพาะแรงแม่เหล็กซึ่งเป็นแรงยึดเหนี่ยวในระดับนิวเคลียสของอะตอม นิวเคลียสประกอบด้วยโปรตอนและนิวตรอน แรงแม่เหล็กยึดเหนี่ยวระหว่างโปรตอนกับนิวตรอนในนิวเคลียสของอะตอม เป็นแรงแม่เหล็กอย่างแรง แรงแม่เหล็กไฟฟ้าเป็นแรงระยะไกลกว่าแรงแม่เหล็กแต่ใกล้กว่าแรงแม่เหล็ก นิวตรอนในนิวเคลียสของอะตอมเป็นแรงแม่เหล็กอย่างแรง แรงธรรมชาติเหล่านี้มีมาตั้งแต่ยุคแรกของเอกภพและยังมีอยู่ในปัจจุบัน

ตามทฤษฎีบิกแบง ถือว่า เอกภพในช่วงต้น ๆ ที่สุด ยังไม่มีโลก ไม่มีระบบสุริยะ ไม่มีดวงดาวบนท้องฟ้า และยังไม่มีการเกิด (galaxy) สิ่งทีเอกภพมีคือพลังงานซึ่งเริ่มเปลี่ยนเป็นสสาร เรียกว่า อนุภาค มีขนาดเล็กมาก เล็กกว่าขนาดของโปรตอน เอกภพ ณ จุดบิกแบง(การระเบิดครั้งใหญ่) ร้อนมากเพราะอยู่ภายใต้อุณหภูมิที่สูงยิ่ง สสารที่เกิดขึ้นมีความหนาแน่นมหาศาล (๑๐^{๙๙} กก./ลบ.ม.)

เมื่อเวลาผ่านไปขนาดของเอกภพใหญ่ขึ้นหรือที่เรียกว่า เอกภพขยายตัว โดยขยายตัวเร็วมาก อัตราการขยายตัวเร็วกว่าอัตราเร็วของแสงและได้ชื่อว่าการขยายตัวแบบพอง (inflation) ส่วนอุณหภูมิลดลง สสารที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นอนุภาคขนาดเล็กต่าง ๆ พร้อมปฏิกิริยานิวเคลียร์ อนุภาคบางอย่างรวมตัวกันเกิดเป็นอนุภาคพื้นฐานคือโปรตอนและนิวตรอนในเวลาต่อมา เมื่ออุณหภูมิลดลงพอเหมาะจึงเกิดนิวเคลียสของฮีเลียม หลังจากนั้นเมื่ออิเล็กตรอนเสรีเคลื่อนที่ช้าลงเพราะอุณหภูมิลดลงอีก นิวเคลียสของไฮโดรเจนและนิวเคลียสของฮีเลียมจึงสามารถดึงอิเล็กตรอนเหล่านี้ให้เคลื่อนรอบ กลายเป็นอะตอมของไฮโดรเจนและอะตอมของฮีเลียม ซึ่งนับว่าเป็นธาตุแรก ๆ ที่เกิดขึ้นในเอกภพ ไฮโดรเจนเหล่านี้เองที่เป็นวัตถุดิบสำคัญที่กลายเป็นดาวฤกษ์ เป็นดาวเคราะห์ รวมทั้งโลกซึ่งเป็นแหล่งก่อกำเนิดชีวิต ธาตุต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์จึงมาจากดวงดาว ต่อจากการเกิดอะตอมของไฮโดรเจนและอะตอมของฮีเลียมแล้ว จึงเป็นช่วงเวลา

^{๒๗} นิพนธ์ ทรายเพชร, “เอกภพ” ใน สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙๒๕๐-๑๙๒๕๑.

การเกิดกาแล็กซี เกิดดาวฤกษ์ภายในกาแล็กซี ส่วนระบบสุริยะและโลกเกิดภายในกาแล็กซีทางช้างเผือก เมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐ ล้านปีหลังการเกิดบิกแบง

โลกธาตุตามพระคัมภีร์ทางอภิปรัชญา

อภิปรัชญา (metaphysics) เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ตอบปัญหาว่า สิ่งใดมีอยู่จริงหรือไม่ เช่น พระเป็นเจ้า (God) โลก (world) วิญญาณ (soul) สารระ (substance) เจตจำนงเสรี (free will)^{๒๔}

เครื่องมือที่นักอภิปรัชญาใช้พิสูจน์ความมีอยู่จริง (existence) ของสิ่งดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ **หลักเหตุผล** (causation) คือหลักการที่แสดงให้เห็นว่า เหตุ (cause) กับ ผล (effect) ของสิ่งนั้นๆ สอดคล้องกัน ไม่ขัดแย้งกัน ถ้าเหตุไม่สอดคล้องกับผล หรือผลไม่สอดคล้องกับเหตุ ถือว่าไม่สมเหตุสมผล (invalid) ถ้าเหตุสอดคล้องกับผล หรือผลสอดคล้องกับเหตุ ถือว่าสมเหตุสมผล (valid) ความสมเหตุสมผลนี้ ทนต่อการตรวจสอบ พิสูจน์ ของผู้รู้ทั้งหลาย จึงได้รับการยอมรับตรงกันว่า มีอยู่จริง พระคัมภีร์ทางอภิปรัชญาใช้หลักเหตุผลนี้เป็นเครื่องมือตัดสินความมีอยู่จริงของสิ่งทั้งหลายดังกล่าวแล้ว ซึ่งต่างกับพระคัมภีร์ทางศาสนาโดยทั่วไปที่ถือหลักศรัทธานำหน้าเหตุผล บางทีใช้เหตุผลเพื่อสนับสนุนศรัทธา แต่ในพระพุทธานุศาสน์พบว่า หลักธรรมใดที่มีศรัทธาจะมีปัญญากำกับไว้ด้วยเสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนกัน ไม่นำไปสู่ความสุดโต่งในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หลักศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องโลกธาตุ และควรพิสูจน์ว่า สมเหตุสมผลหรือไม่ คือ **ตถาคตโพธิสัทธา** ได้แก่ ความเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต

โลกธาตุ ๓ ขนาด ตามข้อมูลในพระไตรปิฎกที่อ้างถึงข้างต้น ถ้ามองตามแบบประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม (empiricism) จะไม่ยอมรับว่า มีอยู่จริง เพราะไม่เห็นประจักษ์ด้วยประสาทสัมผัส หรือด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์อย่างเช่นเอกภพ แต่ถ้าถามว่า เรื่องเอกภพมีอยู่ก่อนที่จะมีผู้ค้นพบใช่หรือไม่ นักวิทยาศาสตร์สมัยนี้ทุกคนจะตอบว่า **ใช่** หากถามต่อไปว่า นักวิทยาศาสตร์หรือนักดาราศาสตร์สมัยก่อนที่ยังไม่มีการค้นพบเอกภพ) เชื่อหรือไม่ว่า มีเอกภพอยู่จริง คำตอบอาจจะเป็นไปได้ในทางปฏิเสธว่า ไม่เชื่อ ซึ่งก็เหมือนกับที่ไม่เชื่อว่า **มีโลกธาตุ ๓ ขนาดอยู่จริง** เพราะไม่สามารถเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัส หรือใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้

ถ้าถามนักเหตุผลนิยม (rationalist) ว่า มนุษย์สามารถหาความรู้บางอย่างเกี่ยวกับโลกโดยไม่จำเป็นต้องผ่านประสาทสัมผัส ใช้แต่เหตุผลอย่างเดียวได้หรือไม่ เขาจะตอบว่า **ได้** เพราะเขาถือว่า “ประสาทสัมผัสไม่สามารถให้ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโลกได้”^{๒๕}

^{๒๔} สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสภา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๘.

^{๒๕} สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (อ้างแล้ว) หน้า ๒๑๒.

ต่อไปนี้นำข้อมูลเกี่ยวกับโลกธาตุในพระไตรปิฎก และข้อมูลเกี่ยวกับเอกภพตามทฤษฎีบิกแบง ดังที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลตามตรรกะทางอภิปรัชญา (เพียงบางกรณีทีพอจะเข้าใจได้ สำหรับท่านผู้อ่านทั่วไป) ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอัครคัมภีร์และสัตตสุริยสูตร ว่า โลก จักรวาล โลกธาตุ มีสถานะไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เหมือนสังขารทั้งหลาย คือมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไปตามกาลเวลา แล้วเกิดขึ้นใหม่อีกเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิด

ในเรื่องเอกภพจากข้อมูลทางดาราศาสตร์ในปัจจุบัน พบว่า **เอกภพยังมีการขยายตัวอยู่** ซึ่งแสดงว่า เอกภพมีการเปลี่ยนแปลงขนาดเรื่อยมาตั้งแต่จุดที่เกิดบิกแบง จนถึงปัจจุบัน และแสดงว่า เอกภพก็มีสถานะไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เหมือนสังขารทั้งหลายตามพระพุทธพจน์ข้างต้น

๒. เรื่องโลกธาตุ ๓ ขนาด ที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าให้พระอานนท์และพระสาวกทั้งหลายฟังนั้น พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกฝ่ายขวาผู้ได้รับเอตทัคคะทางปัญญา คงได้ร่วมฟังอยู่ด้วย ต่อมาท่านได้เสนอผลการศึกษาตามพระพุทธพจน์นั้นไว้ในตวัฏฏกสูตรตนิทเทสและสารีปุตตสูตรตนิทเทสแห่งคัมภีร์มหานิทเทส ดังที่อ้างถึงข้างต้น ข้อเสนอของท่านที่ว่านี้ถูกนำเข้าสู่การสังคายนาครั้งแรกหลังพุทธปรินิพพาน ๓ เดือน โดยที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมด้วย เพราะได้ปรินิพพานไปก่อน และในมหาสมัคมนั้นมีพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปที่พระมหากัสสปเถระประธานสงฆ์คัดเลือกให้เข้าร่วมทำสังคายนา ในจำนวนนั้น คงมีหลายรูปที่เคยได้ฟังจุฬนิกาสสูตรจากพระพุทธองค์โดยตรง

ข้อมูลที่ว่านี้แสดงให้เห็นว่า พระอรหันต์ทั้ง ๕๐๐ รูป เห็นด้วยกับพระสารีบุตรเถระ อันเป็นเหตุให้คัมภีร์มหานิทเทสของท่านรวมอยู่ในพระไตรปิฎกด้วย

๓. เรื่องโลกธาตุ ๓ ขนาด ในจุฬนิกาสสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงเพื่อตอบคำถามของพระอานนท์ที่ทูลถามว่า ถ้าพระอรหันต์สาวกใช้เสียงแสดงธรรมได้ไกลเท่าโลกธาตุขนาดเล็ก พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้พระสุรเสียงแสดงธรรมได้ไกลเท่าใด จึงตรัสตอบว่า ได้ไกลเท่าโลกธาตุขนาดใหญ่หรือไกลกว่านั้น ถ้าทรงประสงค์

ข้อมูลนี้แสดงว่า แม้พระอรหันต์สาวกผู้มีปัญญาญาณ ทิพพจักขุญาณ ก็สามารถรู้และเห็นโลกธาตุขนาดเล็ก ซึ่งมีอาณาเขต ๑,๐๐๐ จักรวาล เท่านั้น แล้วนักดาราศาสตร์ซึ่งยังเป็นปุถุชนจะรู้และเข้าใจเรื่องโลกธาตุได้อย่างไร แม้แต่เรื่องดวงดาวต่าง ๆ ในเอกภพ ก็ยังมีการค้นพบดวงใหม่อยู่เรื่อยๆ ไม่มีผู้ใดยืนยันว่า พบหมดแล้วมีอยู่เท่านี้ ซึ่งแสดงว่า เรื่องเอกภพยังรู้กันไม่หมด อาจมีมากกว่านี้ก็ได้ถ้าสามารถสร้างเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่านี้

๔. เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้ค้นพบดวงดาวต่างๆ ตลอดจนกฎธรรมชาติที่ทำให้รู้เรื่องเอกภพมากขึ้นนั้นเกิดจากความรู้ความสามารถขั้นสูงยิ่งของมนุษย์ เครื่องมือเหล่านั้น ทำให้สามารถต่อยอดของ

อวัยวะเครื่องรับรู้ คือประสาทสัมผัสธรรมดาให้มีประสิทธิภาพเกินมนุษย์ปุถุชนทั่วไป แต่ยังเทียบไม่ได้กับทิพพจักขุญาณของพระอรหันตสาวกทั้งหลาย เช่น พระสารีบุตรเถระ พระอนุรุทธเถระ ดังอ้างถึงข้างต้น เพราะพระอรหันตสาวกทั้งหลายผู้มีทิพพจักขุญาณ สามารถรู้และเห็นโลกธาตุขนาดเล็กได้ และทราบเรื่องราวของโลกธาตุ ๓ ขนาด เป็นพระวิสัยสามารถของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายที่เรียกว่า **ตถาคตโพธิ** (พระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต)

บทสรุป

คำโลกธาตุ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่อ้างถึงข้างต้น มีความหมาย ๓ อย่าง คือหมายถึง โลกจักรวาล และโลกธาตุ(ที่พอเทียบได้กับเอกภพของดาราศาสตร์) เฉพาะที่หมายถึงโลกธาตุ ๓ ขนาด ท่านใช้**คำบอกขนาด**กำกับไว้ด้วย กล่าวคือ โลกธาตุขนาดเล็ก ท่านใช้คำ **จุฬินิกา** กำกับไว้ว่า **สหสสิ จุฬินิกา** โลกธาตุ (โลกธาตุขนาดเล็กที่เรียกว่า สหสสิโลกธาตุ) โลกธาตุขนาดกลางท่านใช้คำ **มขณมิกกา** กำกับไว้ว่า **ทวิสหสสิ มขณมิกกา** โลกธาตุ (โลกธาตุขนาดกลางที่เรียกว่า ทวิสหสสิโลกธาตุ) และโลกธาตุขนาดใหญ่ ท่านใช้คำ **มหาสหสสิ** กำกับไว้ว่า **ตีสหสสิ มหาสหสสิ** โลกธาตุ (โลกธาตุขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ตีสหสสิโลกธาตุ)

โลกธาตุขนาดเล็กมีอาณาเขต ๑,๐๐๐ จักรวาล จักรวาลหนึ่ง ๆ มีอาณาเขตเท่าที่ดวงจันทร์ ๑ ดวง ดวงอาทิตย์ ๑ ดวง โคจรส่องแสงให้สว่างรุ่งโรจน์ไปทั่วทุกทิศ ฉะนั้น โลกธาตุขนาดเล็กจึงมีอาณาเขตเท่าที่ดวงจันทร์ ๑,๐๐๐ ดวง และดวงอาทิตย์ ๑,๐๐๐ ดวง โคจรส่องแสงให้สว่างรุ่งโรจน์ไปทั่วทุกทิศ

ส่วนอาณาเขตของโลกธาตุขนาดกลาง ท่านให้ใช้อณาเขตของโลกธาตุขนาดเล็กคูณด้วย ๑,๐๐๐ จึงได้ ๑,๐๐๐,๐๐๐ จักรวาล (คือ $๑,๐๐๐ + ๑,๐๐๐ =$ ทวิสหสสิ) และอาณาเขตของโลกธาตุขนาดใหญ่ ท่านให้ใช้อณาเขตของโลกธาตุขนาดกลางคูณด้วย ๑,๐๐๐ จึงได้ ๑๐๐,๐๐๐ โกฏิจักรวาล (คือ $๑,๐๐๐ + ๑,๐๐๐ + ๑,๐๐๐ =$ ตีสหสสิ) ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธทั้งหลายจึงเชื่อตามตถาคตโพธิสัทธาว่า เรื่องโลกธาตุทั้ง ๓ ขนาด ดังกล่าวเป็นพระวิสัยสามารถของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น แม้พระอรหันตสาวกทั้งหลายผู้มีทิพพจักขุญาณก็รู้เห็นได้แค่โลกธาตุขนาดเล็กเท่านั้น

จากการศึกษาข้อมูลเรื่องเอกภพของนักดาราศาสตร์ เช่น ทฤษฎีบิกแบง ที่กล่าวถึงจุดเริ่มต้นและการขยายตัวของเอกภพ และนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับข้อมูลเรื่องการเกิดและการสลายไปของโลก จักรวาล และโลกธาตุในอัครคัมภีร์สูตร และสัจตสุริยสูตร ทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจว่า เรื่องโลกธาตุ ๓ ขนาด มีอยู่จริง เช่นเดียวกับ เรื่องเอกภพ